การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566–2570) ระยะครึ่งรอบ

Monitoring and Evaluating the Implementation of the National Action Plan on Business and Human Rights Phase 2 (2023–2027) Mid-Term Review

กิตติ ชยางคกุล[1] ปุณยวัจน์ ไตรจุฑากาญจน์[2]
Kitti Jayangakula, Punyawaj Traijutakarn

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ประเมินความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566–2570) ในระยะครึ่งรอบ (2) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และ (3) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนแผนในระยะที่เหลือ (พ.ศ. 2568–2570) การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การประชุมกลุ่มย่อย ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ และภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง จำนวน 264 คน ครอบคลุม 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านแรงงาน ด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน และด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ

ผลการศึกษาพบว่า (1) แผนปฏิบัติการฯ มีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 261 ตัวชี้วัด แบ่งเป็นตัวชี้วัดภาพรวม 13 ตัว และตัวชี้วัดรายด้าน 248 ตัว ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งรอบปรากฏว่า ตัวชี้วัดรายด้านบรรลุผลแล้ว 178 ตัว (ร้อยละ 71.77) ในขณะที่ตัวชี้วัดภาพรวมบรรลุผลเพียง 6 ตัว (ร้อยละ 46.15) (2) การดำเนินงานในระดับกิจกรรมมีความคืบหน้าอย่างดี แต่การบรรลุผลลัพธ์เชิงนโยบายยังคงเป็นความท้าทาย ปัญหาสำคัญได้แก่ ระบบการติดตามและประเมินผลที่ยังไม่เข้มแข็ง การขาดข้อมูลพื้นฐาน การบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่ล่าช้า และกลไกข้ามพรมแดนที่ยังไม่แข็งแรง (3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายประกอบด้วย การปฏิรูประบบการวัดผลและติดตามประเมินผล การเสริมสร้างกลไกการประสานงานระหว่างหน่วยงาน การออกแบบมาตรการจูงใจที่หลากหลาย และการยกระดับการลงทุนระหว่างประเทศ

คำสำคัญ (Keywords) : ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน; แผนปฏิบัติการระดับชาติ; การติดตามและประเมินผล

Abstract

This research article aimed to (1) assess the progress and achievements of the National Action Plan on Business and Human Rights Phase 2 (2023–2027) at mid-term, (2) analyze problems and obstacles in implementation, and (3) formulate policy recommendations for the remaining phase (2025–2027). The study employed qualitative research methods, including documentary research and focus group discussions with 264

Received: 2026-10-05 Revised: 2026-10-31 Accepted: 2026-11-02

[1] อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Faculty of Social Administration, Thammasat University. E-mail: kitjayan@tu.ac.th

[2] อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Faculty of Social Administration, Thammasat University. E-mail: a.punyawaj@gmail.com

representatives from government agencies, state-owned enterprises, and the business sector across four key priority areas: labor, community and land, human rights defenders, and international investment and multinational corporations.

The findings revealed that (1) the NAP comprises 261 indicators, divided into 13 outcome-level indicators and 248 output-level indicators. At mid-term, 178 output indicators (71.77%) were achieved, while only 6 outcome indicators (46.15%) were accomplished. (2) The strong progress at the activity level but persistent challenges in achieving policy outcomes. Key challenges included a weak monitoring and evaluation system, lack of baseline data, slow inter-agency integration, and weak cross-border mechanisms. (3) Policy recommendations included reforming the M&E system, strengthening coordination mechanisms, designing diverse incentives, and elevating international investment governance.

Keywords: Business and Human Rights; National Action Plan; Monitoring and Evaluation

บทนำ (Introduction)

แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (National Action Plan on Business and Human Rights: NAP) เป็นกรอบนโยบายสำคัญที่รัฐไทยได้จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภาคธุรกิจ ตามหลักการชี้แนะของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UN Guiding Principles on Business and Human Rights: UNGPs) ซึ่งประกอบด้วยสามเสาหลัก ได้แก่ การคุ้มครอง (Protect) การเคารพ (Respect) และการเยียวยา (Remedy) หลักการ UNGPs ได้รับการรับรองจากคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2554 ประกอบด้วยสาระสำคัญ 31 ข้อ ภายใต้สามเสาหลักดังกล่าว (OHCHR, 2011; ผู้นิพนธ์แปล) ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2562–2565) เป็นฉบับแรกของประเทศไทยและภูมิภาคเอเชีย ส่งผลให้ประเทศไทยได้รับการชื่นชมอย่างกว้างขวางจากนานาประเทศ ต่อมาได้จัดทำแผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566–2570) ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2566 แผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 2 ครอบคลุม 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ด้านแรงงาน (2) ด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) ด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน และ (4) ด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ (กระทรวงยุติธรรม, 2566)

แผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 2 กำหนดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในสองระยะ ได้แก่ ระยะครึ่งรอบ (พ.ศ. 2566–2568) และระยะเต็มรอบ (พ.ศ. 2566–2570) การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบนับเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยสะท้อนความก้าวหน้า ระบุจุดแข็ง จุดที่ควรปรับปรุง ตลอดจนอุปสรรคและความท้าทายต่างๆ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้และการปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (กระทรวงยุติธรรม, 2566)

การติดตามและประเมินผล เป็นกระบวนการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความคืบหน้า ผลสัมฤทธิ์ และผลกระทบของนโยบายหรือโครงการอ้างถึงใน Clark (2013; ผู้นิพนธ์แปล) และ INDEED (2022; ผู้นิพนธ์แปล) การติดตาม (Monitoring) มุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้ากับเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล (Evaluation) เป็นการวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อสรุปว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ อ้างถึงใน Carver (2014; ผู้นิพนธ์แปล) ได้เสนอกรอบประสิทธิผลของ

องค์กรสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (NHRI Effectiveness Framework) ซึ่งแบ่งตัวแปรที่เกี่ยวข้องออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ ตัวแปรตาม เช่น ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ และตัวแปรอิสระ เช่น ความเป็นอิสระขององค์กร งบประมาณ และความชอบธรรมตามกฎหมายอ้างถึงใน Fajardo-Heyward and Cuesta (2023; ผู้นิพนธ์แปล) ศึกษาการประเมินแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของประเทศชิลีผ่านกรอบเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยวิเคราะห์ปัจจัยทางการเมืองและสถาบันที่มีผลต่อความสำเร็จของแผน ได้แก่ (1) ความสามารถในการสร้างฉันทามติระหว่างภาคส่วนต่างๆ (2) การบริหารต้นทุนและผลประโยชน์ของแผนให้เหมาะสม และ (3) ความสามารถของระบบการให้คะแนน (Rating System) อ้างถึงใน ICHRP & OHCHR (2005; ผู้นิพนธ์แปล) ได้นำเสนอการประเมินแผนสิทธิมนุษยชนของหลายประเทศ เช่น นิวซีแลนด์ แคนาดา และนอร์เวย์ โดยชี้ว่าองค์ประกอบที่นำไปสู่การประเมินที่มีประสิทธิผล ได้แก่ การมีกรอบการประเมินที่ชัดเจน กลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และการจัดเก็บข้อมูลตามตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานสากล

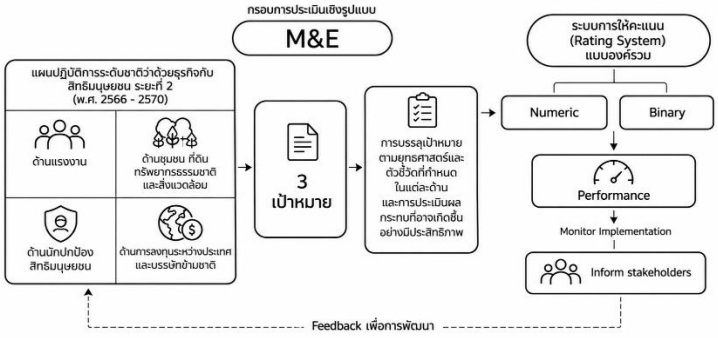
บทความวิจัยนี้ จึงมุ่งนำเสนอผลการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) ในระยะครึ่งรอบ เพื่อให้เห็นถึงความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนแผนในระยะที่เหลือให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อประเมินความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) ในระยะครึ่งรอบ (พ.ศ. 2566-2567)
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนแผนในระยะที่เหลือ (พ.ศ. 2568-2570) ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

กรอบการศึกษาครั้งนี้พัฒนาจากแนวคิดการติดตามและประเมินผล (M&E) ครอบคลุมแผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 2 ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านแรงงาน ด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน และด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ โดยใช้การประเมินผลเบื้องต้น (Formative Evaluation) เพื่อติดตามความก้าวหน้าและปัญหาเชิงปฏิบัติระหว่างการดำเนินงาน ผลจากการประเมินและความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะถูกนำไปปรับปรุงการดำเนินงานในแต่ละด้าน ก่อให้เกิดวงจรการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง โปร่งใส และมีความรับผิดชอบ ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย
แหล่งที่มา: ผู้นิพนธ์สร้างขึ้นเอง (2568)

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการศึกษาจากเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อประเมินความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566–2570) ในระยะครึ่งรอบ รายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) ในระยะครึ่งรอบ (พ.ศ. 2566-2567) ครอบคลุมประเด็นหลัก 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านแรงงาน (2) ด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) ด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน และ (4) ด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ โดยพิจารณาทั้งตัวชี้วัดภาพรวม (Outcome) จำนวน 13 ตัวชี้วัด และตัวชี้วัดรายด้าน (Output) จำนวน 248 ตัวชี้วัด รวมทั้งสิ้น 261 ตัวชี้วัด (กระทรวงยุติธรรม, 2566) ตลอดจนวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนแผนในระยะที่เหลือ (พ.ศ. 2568-2570)

1.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยงานที่มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการฯ แต่ละด้าน ด้านละ 50 คน รวมจำนวนทั้งหมด 200 คน อย่างไรก็ดี ในการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการจริงมีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 264 คน ประกอบด้วย ผู้แทนจากภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคธุรกิจ โดยหน่วยงานต้นสังกัดโดยเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ ผู้แทนภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนงานในแต่ละด้าน และมีความเชี่ยวชาญ นักวิชาการที่มีคุณวุฒิและประสบการณ์ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน และประชาชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยจำแนกตามด้าน ดังนี้ ด้านแรงงาน จำนวน 79 คน ด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน จำนวน 52 คน ด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 82 คน และด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ จำนวน 51 คน

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่กรุงเทพมหานคร

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาการดำเนินอยู่ในช่วงเดือน เมษายน ถึง สิงหาคม 2568 อย่างไรก็ดี ขอบเขตของข้อมูลที่นำมาศึกษาครอบคลุมผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2566-2567 (ระยะครึ่งรอบ)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 แบบฟอร์มสำหรับการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ใช้สำหรับจัดระดับความก้าวหน้าของแผนปฏิบัติการฯ ตามตัวชี้วัดต่างๆ โดยมีองค์ประกอบสำคัญเรียงตามแผนปฏิบัติการฯ รายด้านทั้ง 4 ด้าน

2.2 ระบบการให้คะแนน (Rating System) ใช้เกณฑ์การจัดกลุ่มความก้าวหน้าตามสี (Traffic Light System) โดยพิจารณาจากร้อยละของกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการแล้วเสร็จ

2.3 แบบคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Questionnaire) สำหรับใช้ในการสนทนากลุ่มผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

2.4 แนวทางการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงานจำแนกตามรายประเด็น (Key Priority Areas)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ประจำปีงบประมาณของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคธุรกิจ ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ จำแนกตามรายประเด็น (Key Priority Areas) ในแต่ละด้าน ณ พื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมจำนวน 264 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกตามประเด็นหลัก 4 ด้าน และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างปีงบประมาณ 2566 และ 2567 สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการรวบรวมสถานะการดำเนินงาน จะนำมาคำนวณเป็นร้อยละของความสำเร็จ แล้วจัดกลุ่มตามเกณฑ์การให้คะแนนแบบ Traffic Light System เพื่อให้เห็นภาพรวมของความก้าวหน้าในแต่ละตัวชี้วัดและแต่ละด้าน ตลอดจนนำผลที่ได้มาสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป

5. การรับรองจริยธรรมในมนุษย์

โครงการวิจัยนี้ผ่านการรับรองการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในคนจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ หนังสือรับรองเลขที่ 069/2568

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ

ภาพรวมของผลการดำเนินงาน

แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) ประกอบด้วยตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 261 ตัวชี้วัด ซึ่งจำแนกออกเป็นตัวชี้วัดภาพรวม (ระดับ Outcome) จำนวน 13 ตัวชี้วัด และตัวชี้วัดรายด้าน (ระดับ Output) จำนวน 248 ตัวชี้วัด สำหรับผลการดำเนินงานในระยะครึ่งรอบ (พ.ศ.

2566-2567) ปรากฏว่า ตัวชี้วัดรายด้านซึ่งเป็นตัวชี้วัดระดับผลผลิตนั้นบรรลุผลแล้วจำนวน 178 ตัวชี้วัด คิดเป็นร้อยละ 71.77 ในขณะที่ตัวชี้วัดภาพรวมซึ่งสะท้อนผลลัพธ์เชิงนโยบายบรรลุผลเพียง 6 ตัวชี้วัด คิดเป็นร้อยละ 46.15 ของตัวชี้วัดภาพรวมทั้งหมด สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานในระดับกิจกรรมและกระบวนการมีความคืบหน้าอย่างชัดเจน แต่การบรรลุผลสัมฤทธิ์ในเชิงนโยบายยังคงเป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยเวลาและการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยรายละเอียดผลการดำเนินงานจำแนกรายด้านจะนำเสนอในลำดับถัดไป

ตารางที่ 1 ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของแผนปฏิบัติการฯ ภาพรวมและการดำเนินงานรายด้าน

ลำดับ	ด้าน	ตัวชี้วัดเป้าหมายภาพรวม			ตัวชี้วัดการดำเนินงานรายด้าน		
		ตัวชี้วัด (ตัว)	บรรลุผล (ตัว)	ยังไม่สามารถประเมินได้ (ตัว)	ตัวชี้วัด (ตัว)	บรรลุผล (ตัว)	ยังไม่สามารถประเมินได้ (ตัว)
1	ด้านแรงงาน	4	1 (25%)	3 (75%)	91	66 (72.53%)	25 (27.47%)
2	ด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3	1 (33.33%)	2 (66.67%)	79	60 (75.95%)	19 (40.05%)
3	ด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน	3	2 (66.67%)	1 (33.33%)	40	27 (67.50%)	13 (32.50%)
4	ด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ	3	2 (66.67%)	1 (33.33%)	38	25 (65.79%)	13 (34.21%)
รวม		**13**	**6 (46.15%)**	**7 (53.85%)**	**248**	**178 (71.77%)**	**70 (28.23%)**

ผลการดำเนินงานรายด้าน

1) ด้านแรงงาน

ในด้านแรงงาน แผนด้านแรงงานมีตัวชี้วัดการดำเนินงานจำนวน 91 ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดแผนปฏิบัติการของภาครัฐ จำนวน 77 ตัว และตัวชี้วัดของแผนปฏิบัติการของภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจ จำนวน 14 ตัว สำหรับผลการดำเนินงานของภาครัฐ ปรากฏว่าบรรลุตัวชี้วัดจำนวน 54 ตัว คิดเป็นร้อยละ 70.13 โดยกิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การทบทวน ปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ นโยบาย และมาตรการในประเด็นที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาแผนงานมาตรการรองรับเพื่อช่วยเหลือแรงงาน รวมถึงแรงงานข้ามชาติที่ถูกเลิกจ้าง ตลอดจนการศึกษาและผลักดันเพื่อปรับค่าจ้างให้เป็นธรรม ขณะที่ผลการดำเนินงานของภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจ บรรลุตัวชี้วัดจำนวน 12 ตัว คิดเป็นร้อยละ 85.72 โดยกิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การทบทวนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับขององค์กร และการจัดให้มีคำประกาศหรือคำแถลงนโยบายด้านการเคารพสิทธิมนุษยชน

2) ด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ในด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แผนด้านชุมชนฯ มีตัวชี้วัดการดำเนินงานจำนวน 79 ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดแผนปฏิบัติการของภาครัฐ จำนวน 65 ตัว และตัวชี้วัดของแผนปฏิบัติการของภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจ จำนวน 14 ตัว สำหรับผลการดำเนินงานของภาครัฐปรากฏว่าบรรลุตัวชี้วัดจำนวน 46 ตัว คิดเป็นร้อยละ 70.77 โดยกิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การทบทวน ปรับปรุง เสนอ หรือแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสรรพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมอย่างเป็นธรรม และการจัดทำคู่มืออธิบายสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน ขณะที่ผลการดำเนินงานของภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจบรรลุตัวชี้วัดครบทั้ง 14 ตัว คิดเป็นร้อยละ 100 โดยกิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การทบทวนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับขององค์กร และการคำนึงถึงประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในการดำเนินงาน

3) ด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

ในด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน แผนด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชนมีตัวชี้วัดการดำเนินงานจำนวน 40 ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดแผนปฏิบัติการของภาครัฐ จำนวน 32 ตัว และตัวชี้วัดของแผนปฏิบัติการของภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจ จำนวน 8 ตัว สำหรับผลการดำเนินงานของภาครัฐ ปรากฏว่าบรรลุตัวชี้วัดจำนวน 22 ตัว คิดเป็นร้อยละ 68.75 โดยความสำเร็จที่โดดเด่นที่สุด คือ การที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการบังคับให้หายสาบสูญ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance: ICPPED) เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าสำคัญในระดับนโยบายและได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ ขณะที่ผลการดำเนินงานของภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจ บรรลุตัวชี้วัดจำนวน 5 ตัว คิดเป็นร้อยละ 62.50 โดยกิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การเผยแพร่กฎหมาย มาตรการ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และหลักการสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

4) ด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ

ในด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาติ แผนด้านการลงทุนระหว่างประเทศฯ มีตัวชี้วัดการดำเนินงานจำนวน 38 ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดแผนปฏิบัติการของภาครัฐ จำนวน 28 ตัว และตัวชี้วัดของแผนปฏิบัติการของภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจ จำนวน 10 ตัว สำหรับผลการดำเนินงานของภาครัฐ ปรากฏว่าบรรลุตัวชี้วัดจำนวน 15 ตัว คิดเป็นร้อยละ 53.57 โดยกิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การจัดอบรมบริษัทที่เสนอขายหลักทรัพย์ต่อประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชน และการนำระบบประเมินผลการดำเนินงานรัฐวิสาหกิจใหม่ (State Enterprise Assessment Model: SE-AM) มาใช้ ขณะที่ผลการดำเนินงานของภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจ บรรลุตัวชี้วัดครบทั้ง 10 ตัว คิดเป็นร้อยละ 100 โดยกิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การทบทวนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับขององค์กร และการจัดทำการประเมินความเสี่ยงด้านสิทธิมนุษยชนรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD)

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกปัญหาและอุปสรรคออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1) ปัญหาเชิงระบบและการบริหารจัดการ

ข้อจำกัดของการวัดผลตัวชี้วัด (KPI) ที่เน้นเชิงปริมาณและขาดมิติเชิงคุณภาพ กล่าวคือ รูปแบบการประเมินผลการดำเนินงานมักเน้นที่ตัวเลขเชิงปริมาณ เช่น จำนวนโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการแล้ว

เสร็จ ซึ่งอาจไม่สะท้อนถึงผลลัพธ์ที่แท้จริงในเชิงคุณภาพ ส่งผลให้การวัดผลไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาการจัดสรรทรัพยากรหรือการปรับปรุงนโยบายที่สร้างผลกระทบต่อการทำงานด้านธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังพบปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลและการบูรณาการข้ามหน่วยงาน เนื่องจากแผนปฏิบัติการฯ เป็นแผนที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายกระทรวงและหลายหน่วยงาน ข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่อง ทำให้การทำงานล่าช้า ส่งผลกระทบต่อการติดตามข้อมูล การวิเคราะห์ และการจัดทำรายงาน ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจเชิงนโยบายที่ขาดข้อมูลครบถ้วนและทันต่อเหตุการณ์ ประการสุดท้าย คือ ความไม่ต่อเนื่องของการดำเนินงานเนื่องจากการโยกย้ายบุคลากรและงบประมาณที่จำกัด การโยกย้ายบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานตามแผนขาดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ขณะที่งบประมาณที่จำกัดยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

2) ปัญหาเชิงการลงทุนและสิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดน

การขาดกลไกเชิงรุกในการประเมินผลกระทบและการเยียวยากรณีข้ามพรมแดน กล่าวคือ กลไกเชิงรุกในการประเมินและติดตามผลกระทบข้ามพรมแดนยังอยู่ในระหว่างการดำเนินงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในด้านกลไกการป้องกันและการเยียวยา เช่น มาตรการเตรียมรับมือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประกอบธุรกิจข้ามพรมแดน (แผนฝึกซ้อม การแจ้งเตือน การป้องกัน) และการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดน ยังไม่มีการดำเนินการหรือการรายงานข้อมูลที่ชัดเจน ซึ่งอาจสร้างความเสี่ยงและผลกระทบในระยะยาวต่อการลงทุนจากต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน

3) ปัญหาเชิงบริหารจัดการคุ้มครองแรงงานและกลุ่มเปราะบาง

ความซับซ้อนในการคุ้มครองแรงงานต่างชาติและแรงงานนอกระบบ กล่าวคือ การคุ้มครองแรงงานต่างชาติเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและมีข้อจำกัดหลายประการในการดำเนินงาน รวมถึงการปกป้องแรงงานนอกระบบ เช่น กลุ่มผู้ทำงานด้านบริการทางเพศ ที่ต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ยังพบข้อจำกัดของมาตรการจูงใจสำหรับการจ้างงานคนพิการ กล่าวคือ ภาคธุรกิจได้ตั้งประเด็นว่ามาตรการลดหย่อนภาษีสำหรับการจ้างงานคนพิการอาจไม่เพียงพอต่อการกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น หากภาคธุรกิจมีการดำเนินการลดหย่อนภาษีเต็มจำนวนแล้ว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนากลไกจูงใจที่หลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น เช่น การสร้างคุณค่าทางธุรกิจ การส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร หรือการเชื่อมโยงธุรกิจให้เข้าถึงตลาด เพื่อให้ภาคธุรกิจเห็นประโยชน์ของการจ้างงานคนพิการในมิติที่กว้างกว่าการลดหย่อนภาษีเพียงอย่างเดียว

3.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนแผนในระยะที่เหลือ (พ.ศ.2568-2570) ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด

จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคที่พบในระยะครึ่งรอบ การวิจัยครั้งนี้ได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อให้การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการฯ ในระยะที่เหลือบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด โดยข้อเสนอแนะแรกคือการปฏิรูประบบการวัดผลและติดตามประเมินผล (M&E Reform) ซึ่งต้องพัฒนาเครื่องมือประเมินให้สมดุลระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวัดผลลัพธ์และผลกระทบที่แท้จริงมากกว่าจำนวนกิจกรรม พร้อมทั้งสร้างระบบฐานข้อมูลและรายงานผลออนไลน์ที่เป็นศูนย์กลางเพื่อให้ทุกหน่วยงานสามารถรายงานและติดตามความก้าวหน้าได้แบบเรียลไทม์ ตลอดจนกำหนด

แหล่งข้อมูลและผู้รับผิดชอบหลักที่ชัดเจนสำหรับแต่ละตัวชี้วัดเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดข้อมูลพื้นฐานและความไม่ต่อเนื่องของข้อมูล

ข้อเสนอแนะถัดมาคือการเสริมสร้างกลไกการประสานงาน โดยจัดตั้งกลไกการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องระหว่างทุกภาคส่วนเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ลดการทำงานซ้ำซ้อน และแก้ไขปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคธุรกิจ รวมถึงส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้การติดตามและประเมินผลมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรออกแบบมาตรการจูงใจที่หลากหลาย โดยพัฒนามาตรการใหม่ ๆ นอกเหนือจากภาษีเพื่อกระตุ้นภาคธุรกิจ เช่น การส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กรและการเข้าถึงตลาดเฉพาะ ตลอดจนส่งเสริมการจ้างงานกลุ่มเปราะบางและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริงเพื่อให้ภาคธุรกิจเห็นประโยชน์ในระยะยาว และประการสุดท้ายคือการยกระดับการลงทุนระหว่างประเทศ โดยพัฒนากลไกให้คำปรึกษาและกำกับดูแลนักลงทุนไทยในต่างประเทศให้ชัดเจน พร้อมทั้งจัดตั้งกลไกป้องกันและเยียวยาผลกระทบข้ามพรมแดนอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงแผนฝึกซ้อมและพัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเหล่านี้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาเชิงระบบที่พบในระยะครึ่งรอบและเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการขับเคลื่อนแผน เพื่อให้แผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 2 บรรลุเป้าหมายสูงสุดในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในภาคธุรกิจอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

1. ความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ

การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานในภาพรวม

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ตัวชี้วัดรายด้านบรรลุผลที่ร้อยละ 71.77 ซึ่งมีอัตราการบรรลุที่สูงกว่าตัวชี้วัดภาพรวมบรรลุผลที่ร้อยละ 46.15 อย่างมีนัยสำคัญ สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานในระดับกิจกรรมหรือโครงการ (Output) มีความคืบหน้าเป็นอย่างดี หน่วยงานต่างๆ สามารถดำเนินกิจกรรมตามที่แผนกำหนดได้ แต่การจะบรรลุผลลัพธ์ในภาพใหญ่ (Outcome) ตามตัวชี้วัดภาพรวม ซึ่งมักต้องการการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย กฎหมาย หรือการลดลงของปัญหา ยังคงเป็นความท้าทายและต้องการระยะเวลาที่เพิ่มมากขึ้น โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับที่อ้างถึงใน Fajardo-Heyward และ Cuesta (2023; ผู้นิพนธ์แปล) ที่ชี้ให้เห็นว่าการประเมินแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องอาศัยระบบ M&E ที่ครอบคลุมทั้งด้านโครงสร้าง กระบวนการ และผลลัพธ์ การออกแบบกลไกการประเมินที่เหมาะสมควรผสานทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณและคุณภาพ

การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานรายด้าน

ด้านแรงงาน การดำเนินงานในระดับกิจกรรมของภาครัฐและภาคธุรกิจมีอัตราความสำเร็จสูง คือ 72.53% และ 85.72% ตามลำดับ โดยเฉพาะการพัฒนากลไกประสานงาน การทบทวนกฎหมาย และการจัดอบรม อย่างไรก็ดี ตัวชี้วัดภาพรวม 3 ใน 4 ตัว ยังประเมินไม่ได้ เนื่องจากขาดข้อมูลเชิงเปรียบเทียบเพื่อพิสูจน์ว่า กิจกรรมเหล่านั้นนำไปสู่การ เพิ่มขึ้น ของความรู้ การคุ้มครอง หรือการชดเชยที่แท้จริงสำหรับแรงงาน

ด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ภาครัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจมีอัตราการบรรลุร้อยละ 100 ในการดำเนินงานพื้นฐาน เช่น การทบทวนนโยบายและการเผยแพร่ความรู้ ในส่วนของภาครัฐนั้น มีความคืบหน้าในการปฏิรูปกฎหมายที่สำคัญ แต่ตัวชี้วัดภาพรวมที่สำคัญที่สุด คือ การลดลงของจำนวนข้อร้องเรียน ยังไม่สามารถประเมินได้ เนื่องจากขาดระบบการรายงานข้อมูลที่ชัดเจน

ด้านนักปกป้องสิทธิมนุษยชน การประสบความสำเร็จสูงสุดในเชิงสัญลักษณ์ คือ การที่ประเทศไทยได้สัตยาบันอนุสัญญา ICPPED ซึ่งเป็นความก้าวหน้าที่เป็นรูปธรรมและได้รับการยกย่องในระดับนานาชาติ อย่างไรก็ดี ตัวชี้วัดเกี่ยวกับการลดลงของข้อร้องเรียนยังประเมินไม่ได้ แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีกรอบกฎหมายและกลไกที่ดีขึ้นแล้ว สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชนอาจยังไม่ดีขึ้น หรือขาดระบบในการรวบรวมและรายงานข้อมูล

ด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบรรษัทข้ามชาตินั้น ในกลุ่มของภาคธุรกิจมีการบรรลุร้อยละ 100 สะท้อนให้เห็นจุดแข็งในการดำเนินงานพื้นฐาน เช่น การทบทวนนโยบายภายในองค์กรและการประเมินความเสี่ยงด้านสิทธิมนุษยชน (HRDD) ภาครัฐก็มีการจัดอบรมสร้างความตระหนักรู้ อย่างไรก็ดี ภาครัฐยังมีตัวชี้วัดเกือบครึ่งหนึ่ง (46.43%) ที่ยังไม่สามารถประเมินได้ โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษา การจัดทำแนวทางและการจัดตั้งกลไก เช่น จุดประสานงานระดับชาติ National Contact Point: NCP สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่างานในด้านนี้ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

2. ปัญหาและอุปสรรคหลักในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ

จากผลการศึกษาพบข้อจำกัดหลายประการที่ยังคงท้าทายการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ ได้แก่ ประการแรก ระบบการติดตามและประเมินผลที่ไม่เข้มแข็งถือเป็นปัญหาหลักที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในทุกด้าน ทั้งการขาดข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) การขาดความชัดเจนในความรับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูล และการขาดกลไกในการติดตามผลลัพธ์ ส่งผลให้ไม่สามารถประเมินตัวชี้วัดภาพรวมกว่าครึ่งได้ ประการที่สอง ความล่าช้าในการดำเนินการ พบว่าตัวชี้วัดจำนวนมาก โดยเฉพาะตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับการทบทวนกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือการสร้างกลไกใหม่ ๆ เป็นการดำเนินงานที่ต้องอาศัยระยะเวลานาน ดังนั้นการประเมินผลในระยะ 2 ปี จึงยังไม่สามารถบรรลุตัวชี้วัดดังกล่าวได้ ประการที่สาม ความท้าทายในการวัดผลลัพธ์ การวัดผลลัพธ์ที่กำหนดเป็นตัวชี้วัด เช่น “การลดลงของข้อร้องเรียน” หรือ “การเพิ่มขึ้นของการชดเชย” นั้นยากกว่าการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ และประการสุดท้าย การมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจที่อาจไม่ทั่วถึง แม้ว่าตัวชี้วัดการดำเนินงานของภาคธุรกิจและรัฐวิสาหกิจจะมีอัตราการบรรลุสูง แต่เป็นการดำเนินงานโดยภาคสมัครใจ ดังนั้นการมีส่วนร่วมและการทำความเข้าใจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) อาจยังคงเป็นความท้าทายที่ปรากฏอยู่

เมื่อวิเคราะห์เทียบเคียงกับงานวิจัยอื่น พบว่าปัญหาเหล่านี้มีความสอดคล้องกับข้อค้นพบในระดับสากลที่สำคัญคือประเด็นการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจที่อาจไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในกลุ่ม SMEs นั้น สอดคล้องกับข้อค้นพบที่อ้างถึงใน Fajardo-Heyward และ Cuesta (2023; ผู้นิพนธ์แปล) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของ NAPs ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจทางการเมืองและทรัพยากรที่เพียงพอ หากภาคธุรกิจโดยเฉพาะรายเล็กไม่เห็นประโยชน์ที่ชัดเจน การมีส่วนร่วมก็จะเป็นไปอย่างจำกัด อย่างไรก็ดี มีประเด็นที่อาจกล่าวได้ว่าผลการศึกษาครั้งนี้แตกต่างจากบางงานวิจัย กล่าวคือ งานวิจัยของ Fajardo-Heyward และ Cuesta (2023; ผู้นิพนธ์แปล) ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางการเมืองและสถาบันในระดับมหภาคเป็นหลัก เช่น ความเป็นเอกภาพทางการเมืองและความเพียงพอของทรัพยากรของรัฐ ขณะที่การศึกษาครั้งนี้ให้น้ำหนักกับปัญหาเชิงปฏิบัติการในระดับหน่วยงานมากกว่า เช่น การโยกย้ายบุคลากรและความไม่ต่อเนื่องของข้อมูล ซึ่งเป็นมิติที่งานวิจัยเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองมักไม่ได้ลงรายละเอียด

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนแผนในระยะที่เหลือ (พ.ศ.2568-2570) ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด

ผลการอภิปรายตามวัตถุประสงค์ที่ 3 ชี้ให้เห็นว่าข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้มีความสอดคล้องกับแนวคิด M&E และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอด้านการปฏิรูประบบการวัดผลที่เน้นความสมดุลระหว่างเชิงปริมาณและคุณภาพสอดคล้องกับที่อ้างถึงใน Carver (2014; ผู้นิพนธ์แปล) ที่ชี้ว่าการประเมินจำเป็นต้องพิจารณาทั้งตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ไม่ใช่เพียงจำนวนกิจกรรม ส่วนข้อเสนอด้านการเสริมสร้างกลไกการประสานงานสอดคล้องกับที่อ้างถึงใน Fajardo-Heyward และ Cuesta (2023; ผู้นิพนธ์แปล) ที่ชี้ว่าความสามารถในการสร้างฉันทามติระหว่างภาคส่วนเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ขณะที่ข้อเสนอด้านมาตรการจูงใจที่หลากหลายสะท้อนแนวคิดตามที่อ้างถึงใน ICHRP & OHCHR (2005; ผู้นิพนธ์แปล) ที่เห็นว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคธุรกิจเป็นองค์ประกอบสำคัญของการประเมินที่มีประสิทธิผล

อย่างไรก็ดี ข้อเสนอแนะเหล่านี้ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากการประเมินในระยะครึ่งรอบเป็นการประเมินแบบ Formative Evaluation ที่ยังไม่สามารถวัดผลลัพธ์ระยะยาวได้อย่างสมบูรณ์ ข้อเสนอแนะบางส่วนจึงเป็นเพียงแนวทางเบื้องต้นที่ต้องทดสอบและปรับปรุงในทางปฏิบัติต่อไป อีกทั้งข้อมูลบางส่วนมาจากการรายงานตนเองของหน่วยงานซึ่งอาจมีอคติ และตัวชี้วัดบางตัวต้องการข้อมูลเชิงเปรียบเทียบข้ามปีที่ยังไม่มีในระบบ ดังนั้น การนำข้อเสนอแนะไปใช้จึงควรคำนึงถึงบริบทและความพร้อมของหน่วยงาน ตลอดจนมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยสรุป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการวิจัยครั้งนี้ไม่เพียงแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในระยะครึ่งรอบเท่านั้น แต่ยังวางรากฐานสำหรับการพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพในระยะยาว ซึ่งจะช่วยให้แผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 2 บรรลุเป้าหมายสูงสุดในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในภาคธุรกิจอย่างยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Research Knowledge)

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

ประการแรก องค์ความรู้เกี่ยวกับสถานะความก้าวหน้าของแผนปฏิบัติการฯ ระยะที่ 2 ในระยะครึ่งรอบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานในระดับกิจกรรมมีความคืบหน้าอย่างดี (ร้อยละ 71.77) แต่การบรรลุผลลัพธ์เชิงนโยบายยังคงเป็นความท้าทาย (ร้อยละ 46.15) องค์ความรู้นี้เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและขับเคลื่อนแผนในระยะที่เหลือ

ประการที่สอง องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ ได้แก่ ปัญหาเชิงระบบและการบริหารจัดการ ปัญหาเชิงการลงทุนและสิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดน และปัญหาเชิงบริหารจัดการคุ้มครองแรงงานและกลุ่มเปราะบาง

ประการที่สาม องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนแผนในระยะต่อไป ประกอบด้วย การปฏิรูประบบ M&E การเสริมสร้างกลไกการประสานงาน การออกแบบมาตรการจูงใจที่หลากหลาย และการยกระดับการลงทุนระหว่างประเทศ

ประการที่สี่ องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการติดตามและประเมินผลแผนปฏิบัติการฯ ที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการติดตามและประเมินผลแผนระดับชาติอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

ประการที่ห้า องค์ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการฯ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนแผนในระยะที่เหลือ (พ.ศ. 2568-2570) และบรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดอย่างยั่งยืน มีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ปฏิรูประบบการวัดผลและติดตามประเมินผล (M&E Reform) ประกอบด้วย การพัฒนาเครื่องมือประเมินที่สมดุลระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การสร้างระบบฐานข้อมูลและรายงานผลออนไลน์ที่เป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ทุกหน่วยงานสามารถรายงานผลการดำเนินงานและติดตามความก้าวหน้าได้แบบเรียลไทม์ ตลอดจนการกำหนดแหล่งข้อมูลและผู้รับผิดชอบหลักที่ชัดเจนสำหรับแต่ละตัวชี้วัด

1.2 เสริมสร้างกลไกการประสานงาน(Enhanced Coordination Mechanism) ประกอบด้วย การจัดตั้งกลไกการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องระหว่างทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ลดการทำงานซ้ำซ้อน และแก้ไขปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ

1.3 ออกแบบมาตรการจูงใจที่หลากหลาย (Diverse Incentives) ประกอบด้วย การพัฒนามาตรการจูงใจใหม่ๆ นอกเหนือจากภาษี เพื่อกระตุ้นภาคธุรกิจ เช่น การส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร และการเข้าถึงตลาดเฉพาะ ตลอดจนการส่งเสริมการจ้างงานกลุ่มเปราะบางและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง

1.4 ยกระดับการลงทุนระหว่างประเทศ (Elevating International Investment) ประกอบด้วย การพัฒนากลไกให้คำปรึกษาและกำกับดูแลนักลงทุนไทยในต่างประเทศให้ชัดเจน และการจัดตั้งกลไกป้องกันและเยียวยาผลกระทบข้ามพรมแดนอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมแผนฝึกซ้อมและพัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน โดยควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียน เพื่อแลกเปลี่ยนบทเรียนและแนวปฏิบัติที่ดี

2.2 การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อวัดผลกระทบ ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อวัดผลกระทบที่แท้จริงของแผนปฏิบัติการฯ ต่อกลุ่มเป้าหมาย เช่น แรงงาน ชุมชน และนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

2.3 การศึกษาเฉพาะเจาะจงในประเด็นที่ท้าทาย ควรมีการศึกษาเฉพาะเจาะจงในประเด็นที่ยังมีความท้าทายสูง เช่น กลไกข้ามพรมแดน การคุ้มครองแรงงานนอกระบบ และการมีส่วนร่วมของวิสหากิจขนาดกลางและย่อม (SMEs)

2.4 การพัฒนาตัวชี้วัดที่อ่อนไหวต่อเพศสภาพ ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดที่มีความอ่อนไหวต่อเพศสภาพ (Gender-sensitive Indicators) เพื่อประเมินผลกระทบที่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย

เอกสารอ้างอิง (References)

กระทรวงยุติธรรม. (2566). **แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566–2570)**. กระทรวงยุติธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.rd.go.th/fileadmin/user_upload/sorpor/GENDER/Doc/PlanActionNationalBusiness_2566-2570.pdf สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2569.

Carver, R. (2014). **Measuring the impact and development effectiveness of national human rights institutions: A proposed framework for evaluation**. United Nations Development Programme, Bratislava Regional Centre.

Clark, H. (2013). **The fundamentals of program evaluation for human rights.** ActKnowledge.

Fajardo-Heyward, P., & Cuesta, J. (2023). **Assessing the success of national human rights action plans through a political economy lens: The case of Chile** (Policy Research Working Paper No. 10578). World Bank. Accessed on 18 March 2026 at: https://doi.org/10.1596/1813-9450-10578openknowledge.worldbank

International Council on Human Rights Policy (ICHRP) & Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2005). **Assessing the effectiveness of national human rights institutions**. ICHRP & OHCHR.

INDEED. (2022). **Evidence-based evaluation – An overview** (INDEED Learning Note No. 1). INDEED.

OHCHR (2011). **Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework**. United Nations. Accessed on 20 March 2026 at: https://www.ohchr.org/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

ASR